

**Έκθεση
για την
Οικονομία
και την
Απασχόληση
2018**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΥΠΡΟΥ**

Κεφάλαιο 1.

Τα συμπεράσματα της έκθεσης

Αμοιβές και αγορά εργασίας

1. Στον οικονομικό κύκλο που βρίσκεται σε εξέλιξη στην Κύπρο σήμερα, η ανοδική πορεία του ΑΕΠ, των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και του εισοδηματικού μεριδίου των κερδών, έχει αποσυνδεθεί από τους μισθούς και το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας. Ενώ δηλαδή σε κάθε προηγούμενο οικονομικό κύκλο υπήρχε συμμετοχή του κόσμου της εργασίας στους καρπούς της οικονομικής μεγέθυνσης, στην τρέχουσα περίοδο οι μισθοί βρίσκονται σε στασιμότητα και το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ παρουσιάζει μείωση. Παρατηρείται, δηλαδή, αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης και της κατάστασης των εργαζόμενων τάξεων.
2. Το φαινόμενο αυτό, δεν είναι ειδικά κυπριακό αλλά παρατηρείται σε μεγάλο αριθμό αναπτυγμένων χωρών (με χαρακτηριστικά παραδείγματα την Βρετανία, την Ελλάδα και την Γαλλία) σχετίζεται αφενός με την πολιτική των κυβερνήσεων που αποσκοπεί στην αύξηση της κερδοφορίας και αφετέρου με την αδυναμία των συνδικαλιστικών και πολιτικών οργανώσεων των εργαζομένων να σχηματίσουν, προς το παρόν, δυνάμεις επαρκούς αντίστασης στην πολιτική αυτή. Η αδυναμία αυτή σχετίζεται με την άνοδο του ποσοστού ανεργίας σε δυσθεώρητα ύψη κατά τα έτη πριν από την ανάκαμψη της οικονομίας αλλά και με τις κυβερνητικές πολιτικές αποδυνάμωσης και υποβάθμισης του θεσμικού πλαισίου της αγοράς εργασίας με την συνεργασία των διεθνών οργανισμών.
3. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται αύξηση, πρώτον, του συνόλου των εισοδημάτων του κεφαλαίου, δεύτερον, του εισοδηματικού μεριδίου των κερδών στο ΑΕΠ, τρίτον, του μέσου περιθωρίου κέρδους, και τέταρτον, της απόδοσης κεφαλαίου (δηλαδή των κερδών προ φόρων ως ποσοστό του επενδεδυμένου κεφαλαιακού αποθέματος). Επομένως, όλοι οι δείκτες κερδοφορίας δείχνουν ότι υπήρξε αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας και σε όφελος του κεφαλαίου.
4. Η αναδιανομή αυτή πραγματοποιήθηκε χάρη στην συμπίεση των αμοιβών εργασίας χωρίς να υπάρξει αντίστοιχη μείωση των τιμών. Στον εξαγωγικό τομέα π.χ. σχεδόν το σύνολο της μείωσης του μοναδιαίου κόστους μετατράπηκε σε όφελος των εξαγωγικών επιχειρήσεων.
5. Κατά το 2015-2016, χάρη στον αποπληθωρισμό, υπήρξε μεγέθυνση της αγοραστικής δύναμης των μισθών κατά 2,5% περίπου στη διετία. Κατά το 2017-2018, η περίοδος της εσωτερικής υποτίμησης (ή ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού) ολοκληρώθηκε και ο πληθωρισμός επανεμφανίστηκε διαβρώνοντας την αγοραστική δύναμη του ονομαστικού μισθού.
6. Στην παρούσα συγκυρία το μεν παραγωγικό δυναμικό απασχολείται πλήρως και αυτό δίνει στις επιχειρήσεις την δυνατότητα να αυξάνουν τις τιμές τους εκμεταλλευόμενες την περίσσεια ζήτησης έναντι της μέγιστης δυνατής παραγωγής (δηλαδή του δυνητικού ΑΕΠ). Από την άλλη πλευρά, ενώ το ποσοστό ανεργίας μειώνεται επί σειρά ετών και έχει μειωθεί σε 7%, οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών παραμένουν πολύ μικρές, πολύ κοντά στην περιοχή του μηδενός. Η ανατροπή αυτής της ανισορροπίας (όπου η μείωση του ποσοστού ανεργίας δεν προκαλεί αυξήσεις των πραγματικών μι-

σθών ή προκαλεί πολύ μικρές αυξήσεις) μπορεί να επιτευχθεί, με βάση όσα γνωρίζουμε μέχρι σήμερα για την αγορά εργασίας, μόνο με την άνοδο της μαχητικότητας και την καλύτερη συνδικαλιστική και πολιτική οργάνωση των δυνάμεων του κόσμου της εργασίας.

7. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας δεν οδήγησε σε αύξηση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας, όπως θα ήταν φυσικό να αναμένουμε, αλλά σε στασιμότητα. Εκτός αυτού, διακρίνουμε, στην εν λόγω συσχέτιση, ότι *μετά την εφαρμογή του προγράμματος μεταρρυθμίσεων που εφαρμόστηκε, έχει επέλθει διαρθρωτική μετατόπιση στην σχέση μεταξύ ποσοστού ανεργίας και μεριδίου της εργασίας, με την έννοια ότι οι δυνάμεις της εργασίας, για το ίδιο ποσοστό ανεργίας, επιτυγχάνουν τώρα σαφώς μικρότερο μερίδιο της εργασίας*. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι τροποποιημένες θεσμικές συνθήκες που προέκυψαν από την εφαρμογή του μνημονίου λειτουργούν υπέρ των επιχειρήσεων αποδυναμώνοντας την διαπραγματευτική ισχύ των μισθωτών. Έχουμε δηλαδή διαρθρωτική μεταβολή η οποία συνίσταται στο ότι για το ίδιο ποσοστό ανεργίας οι εργαζόμενοι καρπώνονται εισοδηματικό μερίδιο μικρότερο από την προ του 2012 περίοδο κατά περίπου 2 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ (πριν από τις αναδιανεμητικές παρεμβάσεις της κρατικής πολιτικής). Η πρόσφατη Βρετανική εμπειρία δείχνει ότι εάν οι δυνάμεις της εργασίας δεν ανακτήσουν τις δυνάμεις τους, το ποσοστό ανεργίας μπορεί να μειωθεί ακόμη και στο επίπεδο του 4% χωρίς να αυξηθούν οι πραγματικοί μισθοί.

9. Στην παρούσα ιστορική συγκυρία της ανάπτυξης ελαστικών και άτυπων μορφών απασχόλησης πέραν της τυπικής σχέσης της εργασίας με πλήρες ωράριο και σταθερές συνθήκες απασχόλησης, υπάρχουν χρονικές περίοδοι κατά τις οποίες ο δείκτης του ποσοστού ανεργίας περιγράφει ελλιπώς την κατάσταση στην αγορά εργασίας από την πλευρά όσων υφίστανται τις συνέπειες της ανεργίας, ή ακόμη χειρότερα, μπορεί να δίνει παραπλανητική εικόνα. Όσο επεκτείνεται το φαινόμενο των λιγότερων ωρών εργασίας ανά απασχολούμενο, τόσο αυξάνεται η υπερεκτίμηση της συνολικής απασχόλησης και τόσο αυξάνεται η υποεκτίμηση του ποσοστού ανεργίας. Για τον λόγο αυτό χρησιμοποιούμε εναλλακτικούς ως προς το ποσοστό ανεργίας δείκτες που αναδεικνύουν και την κοινωνική διάσταση του προβλήματος λαμβάνοντας υπόψη τους τις μεταβολές του αριθμού των ωρών εργασίας (μερική απασχόληση, εκούσια και ακούσια, επίπτωση των μειωμένων ωραρίων που επιβάλλονται σε περιόδους ύφεσης από τις επιχειρήσεις σε εργαζόμενους πλήρους ωραρίου κλπ).

10. Στις σημερινές συνθήκες, ιδιαίτερα ανεπαρκής αποδεικνύεται ότι είναι ο δείκτης του ποσοστού ανεργίας διότι δεν αναδεικνύει πολύ σημαντικές αλλαγές που πραγματοποιούνται στην αγορά εργασίας. Αυτή η ανεπάρκεια οφείλεται στο γεγονός ότι ο ορισμός του ποσοστού ανεργίας δεν λαμβάνει υπόψη σημαντικές μερίδες του εργατικού δυναμικού που βρίσκονται στην ασαφή ζώνη μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας και οι οποίες μεγεθύνονται συνεχώς σε όλες τις αναπτυγμένες οικονομίες. Προκειμένου να αντιμετωπίσει την ανεπάρκεια του παραδοσιακού δείκτη ανεργίας, το Bureau of Labor Statistics του Υπουργείου Εργασίας των ΗΠΑ (US Department of Labor), έχει αναπτύξει μεθοδολογία με την οποία υπολογίζει δέσμη δεικτών που προκύπτουν από τροποποίηση του συνήθως χρησιμοποιούμενου δείκτη (που είναι ο λόγος του αριθμού

των ανέργων προς το εργατικό δυναμικό). Οι κυριότεροι από αυτούς τους δείκτες είναι το ποσοστό ανέργων και αποθαρρημένων (δηλαδή ανέργων που δεν αναζητούν εργασία επειδή έχουν πεισθεί ότι μια τέτοια αναζήτηση είναι μάταιη), και το ποσοστό ανέργων και υποαπασχολούμενων. Χάρη στην ανάλυση αυτή διαπιστώνουμε ότι παραμένουν σε κατάσταση ανεργίας, αποθάρρυνσης ή υποαπασχόλησης 15% των ατόμων που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό ή βρίσκονται στις παρυφές του και επιδιώκουν ή επιθυμούν να εργαστούν. Με άλλα λόγια, σε κάθε δύο ανέργους αντιστοιχούν ένας αποθαρρημένος άνεργος και ένας υποαπασχολούμενος. Κατά τα δύο τελευταία έτη υπήρξε μερικώς μεταστροφή της αποθάρρυνσης των μη καταγεγραμμένων ανέργων σε ενθάρρυνση εισόδου στην αγορά εργασίας και ενεργητικής αναζήτησης απασχόλησης. Παρά την βελτίωση αυτή, παραμένει σε κατάσταση αποθάρρυνσης 2,5% του εργατικού δυναμικού περισσότερο από όσο το 2008-2010. Μετά από τέσσερα χρόνια ταχείας οικονομικής ανόδου η νέα διάρθρωση της αγοράς εργασίας που εμφανίστηκε μετά το 2008 με την ανάπτυξη της προσωρινής απασχόλησης, της υποαπασχόλησης, της μακροχρόνιας ανεργίας, της αποθάρρυνσης των ανέργων και του εν δυνάμει πρόσθετου εργατικού δυναμικού, τείνει να παγιωθεί ή έχει ήδη εν μέρει παγιωθεί.

11. Η ακούσια υποαπασχόληση και οι αποθαρρημένοι άνεργοι είναι δύο μερίδες του εργατικού δυναμικού που υπήρχαν μεν πριν το 2008 αλλά υπήρχαν ως ακραίες, οριακές περιπτώσεις. Στη διάρκεια της κρίσης αναδείχθηκαν σε σημαντικές μερίδες του εργατικού δυναμικού οι οποίες τοποθετούνται στην ενδιάμεση ζώνη που βρίσκεται μεταξύ απασχόλησης, ανεργίας και αεργίας.

12. Παρά την βελτίωση που παρουσιάζουν οι δείκτες της αγοράς εργασίας που χρησιμοποιούμε σε αυτήν την έκθεση, αυτοί παραμένουν σε επίπεδα σαφώς υψηλότερα από το 2008. Αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι οι εν λόγω δείκτες δεν περιγράφουν πρόσκαιρα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας αλλά διαρθρωτικές αλλαγές.

13. Άλλη μία σημαντική μεταβολή στην απασχόληση είναι η μεταβολή της επαγγελματικής σύνθεσής της: ο αριθμός των ειδικευμένων και ανειδίκευτων εργατών και τεχνιτών μετά την μεγάλη υποχώρηση που παρουσίασε έχει μεν αυξηθεί στη διάρκεια της τελευταίας διετίας, πλην όμως σε μικρό βαθμό. Ο αριθμός των υπαλλήλων, αντιθέτως, έχει υπερβεί ελαφρώς το επίπεδο του 2010. Επίσης, σε αντίθεση με τους ο αριθμός των απασχολούμενων διευθυντών και των επιστημονικών και τεχνικών επαγγελματιών, έχει επιστρέψει στον αντίστοιχο ιστορικά υψηλό αριθμό του 2011-2012 και τον έχει υπερβεί ελαφρώς.

14. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι η μακροχρόνια ανεργία, παρά την μείωσή της στη διάρκεια της ανοδικής φάσης του οικονομικού κύκλου στην Κύπρο, παραμένει υψηλή σε διεθνή σύγκριση και καταλαμβάνει την έκτη χειρότερη θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετά από την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία, την Κροατία και την Σλοβακία) ενώ πριν το 2011 κατελάμβανε μία από τις ευνοϊκότερες θέσεις. Η μεγέθυνση του ΑΕΠ κατά την τελευταία τετραετία μείωσε μεν την μακροχρόνια ανεργία πλην όμως μόνον κατά το ήμισυ της αύξησης που είχε προηγηθεί κατά τα έτη 2011-2014. Όμοιες παρατηρήσεις ισχύουν για την ανεργία των νέων: Παρά την μείωσή της κατά την ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου, παραμένει

υψηλή σε διεθνή σύγκριση και καταλαμβάνει την πέμπτη χειρότερη θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετά από την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία και την Κροατία) ενώ πριν από την κρίση κατείχε μια από τις ευνοϊκότερες θέσεις. Επίσης, το ποσοστό των ηλικίας 20 έως 24 ετών που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαιδευτικού συστήματος και προγραμμάτων κατάρτισης παραμένει σήμερα πολύ υψηλότερο από όσο πριν το 2011 και παρά την μείωσή του κατά τα δύο τελευταία έτη. Παρατηρούμε, λοιπόν, σε όλους τους ανωτέρω δείκτες ότι η βελτίωση στην αγορά εργασίας, που προήλθε από την αύξηση του προϊόντος, δεν αντιστάθμισε την επιδείνωση που είχε δημιουργηθεί στα χρόνια της ύφεσης. Γενικεύοντας, μπορούμε να πούμε ότι η κατάσταση βελτιώθηκε κατά το ήμισυ. Κάθε περαιτέρω βελτίωση δε, επειδή θα συνοδεύεται από αύξηση του ΑΕΠ επάνω από το όριο του δυνητικού ΑΕΠ, έχει αυξημένες πιθανότητες να μην είναι διατηρήσιμη, να είναι δηλαδή πρόσκαιρη.

15. Γενική διαπίστωση από τους ανωτέρω δείκτες είναι ότι η ανοδική πορεία της οικονομίας κατά το 2015-2017 μείωσε μεν σημαντικά τους δείκτες φτώχειας και υλικής στέρησης αλλά δεν τους έχει επαναφέρει στα επίπεδα του 2008-2011. Είναι σημαντικό, στο σημείο αυτό, να υπογραμμίσουμε ότι ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση σοβαρής υλικής στέρησης όσο και αριθμός των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, είναι υποεκτιμημένοι στα στατιστικά στοιχεία της τελευταίας δεκαετίας για δύο λόγους: πρώτον, επειδή το όριο της φτώχειας είναι άμεση συνάρτηση του ΑΕΠ ανά κάτοικο, το οποίο μειώθηκε στη διάρκεια της κρίσης παρασύροντας προς τα κάτω και το κατώφλι της φτώχειας, και δεύτερον, επειδή από το 2013 αποχώρησε από την χώρα μια μερίδα μεταναστών, στους οποίους οι δείκτες της φτώχειας και της υλικής στέρησης είναι αυξημένοι, και επηρεάζουν επομένως σημαντικά τον μέσο όρο. Έτσι, επειδή το 2017 οι μετανάστες συμμετέχουν με μικρότερο ποσοστό στον υπολογισμό των μέσων όρων φτώχειας και υλικής στέρησης από ό,τι στα έτη πριν το 2013, οι δείκτες παρουσιάζουν στρέβλωση προς ευνοϊκότερες τιμές. Η Eurostat δημοσιεύει πλέον και συμπληρωματικούς δείκτες φτώχειας με βάση το κατώφλι φτώχειας προηγούμενων ετών διότι είναι παραπλανητικό να θεωρούμε ως φτωχό έναν πολίτη που το 2008 είχε εισόδημα κατώτερο των 9600 ευρώ ενώ για το 2017 να θεωρούμε ότι το αντίστοιχο εισόδημα ήταν 8700. Έτσι, μετά από την διόρθωση αυτή, διαπιστώνουμε ότι ο δείκτης φτώχειας, διορθωμένος με τον τρόπο που αναφέραμε, είχε το 2017 σχεδόν διπλάσια τιμή σε σύγκριση με το 2008-2011 παρά την υποχώρησή του κατά την διετία της οικονομικής ανάκαμψης 2016-2017.

Μακροοικονομικές εξελίξεις

1. Από το καλοκαίρι του 2016, η κυπριακή οικονομία επιβραδύνεται, διατηρώντας ωστόσο απροσδόκητα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και υπερβαίνοντας έτσι τις προσδοκίες που είχαν διαμορφωθεί κατά τα προηγούμενα έτη. Η χαλάρωση της δημοσιονομικής προσπάθειας ολοκληρώθηκε κατά το 2018 και η δημοσιονομική επίπτωση στην οικονομία ήταν ουδέτερη. Αυτό έχει ως συνέπεια, την συνέχιση της ανοδικής πορείας της οικονομίας με βάση τη διατήρηση της διεθνούς ζήτησης για τουριστικές

υπηρεσίες σε υψηλά επίπεδα, και τις ευνοϊκές επιπτώσεις των πολλαπλασιαστών¹. Η διετία 2017-2018 είναι η φάση της συνέχισης της οικονομικής ανάπτυξης αφού έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία του *ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού*, και παρατηρείται πλέον επανεμφάνιση των μικρών αλλά υπαρκτών αυξήσεων των τιμών, (δηλαδή το τέλος του ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού) παράλληλα με την άνοδο του ΑΕΠ επάνω από το επίπεδο του *δυσνητικού ΑΕΠ* και την επακόλουθη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε μη διατηρήσιμα επίπεδα. Αυτά αποτελούν σαφή ένδειξη ότι τα πρώτα σημάδια υπερθέρμανσης της κυπριακής οικονομίας είναι ήδη ορατά σήμερα (άνοδος του ΑΕΠ σε επίπεδο κατά 2,3% υψηλότερο έναντι του δυσνητικού ΑΕΠ, αυξήσεις των τιμών κ.ά).

2. Η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων συμβάλλει στην αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και του ΑΕΠ, και ανήκει σε έναν πολλαπλασιαστή όπου η αρχική ώθηση που δέχτηκε το ΑΕΠ προκαλεί αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων, που αποκτούν εισόδημα το οποίο δαπανούν και δίνουν έτσι νέα ώθηση στην αύξηση του προϊόντος κ.ο.κ. Αυτός ο χρηστός κύκλος απασχόλησης-ΑΕΠ έχει τεθεί σε λειτουργία κατά την τελευταία τετραετία και το ανώτατο όριο του *μεσοπρόθεσμα* είναι το δυσνητικό ΑΕΠ (διότι οι αλλαγές πέραν αυτού του ορίου δεν είναι διατηρήσιμες επειδή συνοδεύονται από μακροοικονομικές ανισορροπίες).

3. Η Κυπριακή οικονομία έχει υπερβεί το δυσνητικό ΑΕΠ: πιο συγκεκριμένα, ήδη από το 2017 έχει γίνει αξιοποίηση ολόκληρου του παραγωγικού δυναμικού πέραν του οποίου αναμένεται να εμφανιστούν μακροοικονομικές ανισορροπίες. Το παραγωγικό χάσμα, που είναι η διαφορά μεταξύ τρέχοντος ΑΕΠ και δυσνητικού ΑΕΠ, ανέρχεται σε 2,3%. Πρόκειται για το μεγαλύτερο θετικό παραγωγικό χάσμα μεταξύ των 28 χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο διάγραμμα 3.3 φαίνεται η σύγκριση με τις 15 πιο αναπτυγμένες χώρες της ΕΕ). Εξαιτίας αυτών των συνθηκών, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ήδη ελλειμματικό στο επίπεδο παραγωγής και ζήτησης που βρίσκεται σήμερα η οικονομία, έτσι ώστε η συνέχιση της ανάκαμψης θα προκαλέσει εκ νέου μεγάλο έλλειμμα στο εξωτερικό ισοζύγιο, το οποίο οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπουν ότι θα ανέλθει σε 8,2% του ΑΕΠ κατά το 2018 και 9,3% κατά το 2019, παρά το γεγονός ότι ο κυπριακός τουρισμός επιτυγχάνει εντυπωσιακή άνοδο των εξαγωγών του χάρη σε ευνοϊκούς εξωγενείς παράγοντες. Το έλλειμμα αυτό είναι το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση με πολύ μεγάλη διαφορά από τις άλλες χώρες που παρουσιάζουν επίσης ελλείμματα.

4. Μετά από το καλοκαίρι του 2016, η διαδικασία της αποεπένδυσης που είχε επικρατήσει μέχρι τότε, αντιστράφηκε και οι καθαρές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατέστησαν θετικές με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του παραγωγικού δυναμικού να την διαδεχθεί η επέκτασή του. Ωστόσο, οι μεγάλες αυξήσεις των καθαρών επενδύσεων της διετίας 2017-2018, αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό την ανάκαμψη της οικοδομικής δραστηριότητας (που υποβοηθείται από την προηγηθείσα μείωση των τιμών των ακι-

¹ Ιδιαίτερη σημασία έχει ο πολλαπλασιαστής της απασχόλησης: Η μεγέθυνση του ΑΕΠ προκαλεί αύξηση στην απασχόληση (ιδιαίτερα επειδή η παραγωγικότητα της εργασίας ελάχιστα μεταβάλλεται) και δημιουργεί έτσι νέα εισοδήματα, και μέσω αυτών αύξηση της ζήτησης και του ΑΕΠ και εκ νέου της απασχόλησης και ούτω καθεξής.

νήτων κατά 30% περίπου), καθώς και την μεγέθυνση των εισαγωγών μεταφορικών μέσων, όπως η υπαγωγή πλοίων στην κυπριακή σημαία και οι αγορές αυτοκινήτων, διότι αυτά, σε μεγάλο βαθμό αποτελούν στοιχεία των παγίων επενδύσεων με μικρή και αμφίβολη επίπτωση στην παραγωγική ικανότητα της χώρας καθώς σε μεγάλο βαθμό υποκρύπτουν καταναλωτικές δαπάνες.

5. Για το επόμενο έτος, το θετικό παραγωγικό χάσμα που ανέρχεται σήμερα σε 2,3% προβλέπεται από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι θα καταστεί έντονα θετικό (3,5%) και το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση με μεγάλη διαφορά από τις άλλες χώρες. Με αυτά τα δεδομένα, είναι εύλογο να αναμένουμε ότι κάθε επιπλέον αύξηση του ΑΕΠ θα δημιουργεί, πρώτον, τάσεις αύξησης των εισαγωγών και περαιτέρω διεύρυνση του ήδη υψηλού ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, και δεύτερον, την εμφάνιση διαδοχικών αυξήσεων των εγχώριων τιμών. Μια σημαντική επίπτωση της ανόδου του ΑΕΠ επάνω από το δυνητικό ΑΕΠ είναι ότι οι επακόλουθες αυξήσεις των τιμών μειώνουν την αγοραστική δύναμη των ονομαστικών μισθών. Για να μην υπάρξει επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, που είναι λογικό να περιμένουμε κατά την επόμενη διετία εξαιτίας του θετικού παραγωγικού χάσματος, θα πρέπει να υπάρξει ικανή αύξηση των Κυπριακών εξαγωγών κατά το 2019 οφειλόμενη είτε σε εξωγενείς παράγοντες, όπως η ευνοϊκή γεωπολιτική κατάσταση, είτε η διολίσθηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ έναντι των άλλων νομισμάτων, είτε στην μείωση των περιθωρίων κέρδους των εξαγωγικών επιχειρήσεων ώστε να διατηρήσουν τις τιμές τους σε ανταγωνιστικά επίπεδα. Θα πρέπει επίσης να υπάρξει ένταση της επενδυτικής προσπάθειας ώστε να μειωθεί το θετικό παραγωγικό χάσμα.

6. Η παραγωγικότητα της εργασίας παρουσίασε στασιμότητα κατά τα έτη 2008-2014, και δυσδιάκριτη αύξηση κατά τα έτη 2015-2018 (διάγραμμα 2.10). Έτσι, το σημερινό επίπεδο της παραγωγικότητας της εργασίας είναι σήμερα μόλις 2,5% υψηλότερο από το επίπεδο του 2006.